

A VALUTA-KÉRDÉS KÜLFÖLDÖN ÉS HAZÁNKBAN. *)

A valuta vagy pénzürték kérdése korunk világgazdasági problémái között a lefontosabbak egyike. A kérdés röviden : mi legyen a pénz? ezüst? arany? papír? A közgazdák annyi mindenféle elméletet csináltak a pénzről, hogy egész fogalomzavar támadt e kérdés felett, mely a gyakorlatban roppant nagy károkat és veszteségeket okozott egyeseknek ép úgy, mint nemzeteknek, sőt lehet mondani az egész emberiségnek. Nem bivatkozom régmúlt idők nagy pénzválságaira, melyek a pénzről való téves fogalom vagy elhibázott pénzpolitika által támadtak, hanem csak a jelenkor azon irányzatát hozom fel például, mely egyedül az aranyat akarja pénzürtéknek elismerni, minthogy az arany a legkényelmesebb fizetési eszköz, mely nemcsak értéket képvisel, hanem valóságos érték.

Az elmélet szempontjából csakugyan czélszerűnek látszik a legbecsesebb nemesfémeket tenni világforgalmi pénzzé és érték-mérővé. De hová jutottunk máris ezen elmélettel? A nemzetek egymásután szerettek volna tudni az ezüstpénzen. E törekvés roppant nagy mértékben idézett elő árcsökkenést az ezüstenél s felzöktette az arany értékét, ami által az arany imádása még messzebb körökre kiterjedt s az ezüst ugyszólván kivetkőztettetett pénzürtékéből, aminek az lett a következménye, hogy a par excellence kultur nemzetek fizetési eszközének vagy ércpénzének mennyisége ugyszólván felényire apadt; mert tudva levő, hogy a föld kerekiségén levő arany és ezüst értéke megközelítőleg egyenlő nagy, ha tehát e nemes fémek közül az egyiket pénzürtékéből kivetkőztetik s csak a

*) A „Nemzetgazd. Szemle“ minden közleménye az illető szakférfiu egyéni nézetét fejezi ki. Jelen közleménynél azonban, mely egy nagyfontosságú kérdést egészen a pártnézet hevével s itt-ott tulzásoktól sem menthető módon tárgyal, nem tartottuk feleslegesnek ez általános elvet ismét felemlíteni, megjegyyezvén egyuttal, hogy e kérdésre nézve, mint eddig is tettük, más nézeteknek is szivesen engedünk tért. Szerk.

másik marad meg pénznek, akkor a létező pénz mennyisége felényire csökken. S tessék már most elképzelni azt, hogy milyen nagy bajok származhatnak abból, ha egy rendezett gazdaságban egyszerre felényire redukálják a rendelkezés alatt levő fizetési eszközt.

A gazdaságokban a készpénznek igen nagy szerep jut, annak mennyisége szerint intézi a gazda beruházásait; mert hitellel a gazdálkodás veszedelmessé válhatik, mihelyt fizetési fennakadásoktól kell tartani: nemcsak a kamat drágul meg, hanem kényszereladásokra kerülhet a dolog és akkor a meglevő javak elpocsékolatnak, a százforintos marhát féláron kell elvesztegetni. A gazdaságok fejlődése tehát a készpénz mennyiségétől függ, minél több készpénzt tud csinálni a gazda, annál több vásárlásokat tesz, annál nagyobb keresetet ad másoknak; és megfordítva, minél kevesebb pénzhez tud jutni, annál tartózkodóbb lesz vásárlásaival s annál kevesebb keresetet adhat másoknak.

És nézzük a dolgot gyakorlatilag csak egy községben, ahol például 10 földesur és kétszáz olyan család lakik, a melyeknek tagjai a földesuraktól kapják keresetüket. Ha az uraságok akár buzaeladásból, gyapjuból, repceből vagy bármi másból sok pénzt tudnak csinálni, a falusi szegény néppel többet fognak dolgoztatni napszámba és magasabb napszámot is fognak fizetni, mint fizetnek akkor, ha csak felényit vettek be. Az uraság, ha jó ára volt a búzának, repcének stb., vályogot hányat, téglát égettet, fát hordat az erdőről, abból oszlopokat faragtat kerítésnek, szóval mindenféle építkezési munkát tud adni a falu szegénységének egész télen át s a maga lakházát, istállóit kibővítetteti, kitataroztatja. B. uraság trágyát vásárol össze az egész környékről s fogadott szekereken hordatja azt földjeire; C. épületeinek fedeleit újítja meg s e körül ad munkát és keresetet több családnak. D. uraság gőzmalmot vásárol s szerel fel, s ahhoz fuvaroztat kösznetet a fuvaros-zsellérekkel. E. földjét alagsövezteteti s az e körüli munkánál biztosít hosszú időre több embernek tisztességes keresetet stb. stb.

De ha rossz ára volt a terményeknek, úgy hogy abból alig kerül ki a gazdasági üzletvitel költsége, akkor a földesurak örvendnek, hogy ha kifizethetik az adót s összehuzzák a háztartást, a mennyire csak lehet: a munkakérő népnek pedig azt mondják, hogy ők nem tudnak keresetet adni, nézzenek másfelé munka után.

Ilyen a helyzet az egyes falvakon, ha jó vagy rossz ára van az

életnek. Előbbeni esetben élénk tevékenység és kereset van mindenfelé. A zsellérek egyszerre mindenfelé fordulnának, ha tudnák, hogy annál többet dolgozzanak és keressenek. A gyalognapszám télen át is felmegy ötven-hatvan krra teljes ellátással s 1 frtra a nélkül. És ily napszám mellett még a féltelkes gazdának sem derogál munkába menni. De ha nincs ára semminek s az uraságoknak nem marad pénzük, hogy építkezzenek, kertre, földre költsékezzenek, malmot, gyárat állítsanak; akkor bizony a napszám télen lemegy 10 krra, vagy csak ingyenre ellátással, és ezért még sok zsellér ki sem mozdul kuczukójából, hanem inkább szűkebben megvan tétlenül odahaza, vagy eltávozik a vidékről máshová, míg munkát s keresetet talál, ami pedig gyakran nem könnyű feladat, úgy hogy annak a szegény parasztembernek, ki még soha nem volt a harmadik megye határában, egyszer csak kedve támad családotul felkerekedni és kivándorol Amerikába, hogy ott Pennsylvánia bányáiban a földgyomrában keressen megélhetést családjának.

Az elméleti szaktudósok könnyen mondhatják, hogy legjobb pénz az arany s minden más pénzt ki lehet küszöbölni: de mikor e tételnek a gyakorlatban oly káros következményei vannak, hogy az egész gazdasági tevékenység megzsibbad a falvakban a pénz elégtelensége következtében, a keresetforrások bedugulnak, a nép elszegényedik s az emberek földönfutókká lesznek: akkor bizony minden józan gondolkozású emberben fel kell támadni a kételynek a felett, hogy igaz és helyes-e az, amit a pénz-szaktudósok a zöld asztal mellett mondtak.

Elvontan igaz lehet az, hogy az aranypénz minden másféle pénzt helyettesíthet a nemzetközi forgalomban. És igaz lehet az is, hogy kevés pénzzel is nagy forgalmat lehet csinálni, sok fizetést lehet teljesíteni, ha a pénz gyorsan forog, hamar megy egyik kézből a másikba. De ha kevés a pénz, az bármi oknál fogva megreked: pénzhiány, pénzszükség támad, és ez megéretteti káros hatását a mindennapi életben. Az a tan tehát, a melyre az arany monometalliták elméletüket alapíták: hogy tudniillik nincs szükség sok pénzre, az emberiség nagyon jól kijöhet csak magával az aranypénzzel, ezüst pénz nem kell s a feladat csak a fizetéseket rendszeresíteni, hogy a követeléseket és tartozásokat kölcsönösen kiegyenlíteni lehessen, — a gyakorlatban nem válik be, mert a fizetések rendszeresítése, vagyis a pénznek gyorsabb forgalomba hozatala egy

oly feladat, melyet nem lehet csak úgy könnyedén egy nemzetközi megállapodással általánosítani. A pénzforgalom a nemzetek életével, művelődésével, hitelszervezetével együtt fejlődik. Minél kevésbé művelt, vállalkozó és élelmes valamely nemzet, annál inkább heverteti pénzét s tehát annál több pénzre van szüksége egyenlő nagyságú fizetések teljesítésére egy más nemzethez képest, mely akár a művelődésben, akár a vállalkozásban rajta túltesz.

A magyar nemzet nem tud úgy bánni a pénzzel mint az angol vagy amerikai. Angliában, s az Egyesült-Államokban mindenkinek, ha már kissé nagyobb jövedelme van, meg van a maga bankárja, aki az ő pénzét kezeli s a nagyobb összegek soha nem hevernek kamattalanul. A bankár utalványkönyvet ad üzletfeleinek s ezek ha bárminő nagyobb fizetéseket akarnak teljesíteni, csak az utalványt töltik ki, az utalványok a bankárhoz kerülnek s a bankárok a clearingházakban azokat kicserélik, ekként több milliárdra menő követelések és tartozások kiegyenlítettnek hetenkint, melyeket ha készpénzzel kellene kifizetni egész vasuti vonatok szállíthatnák reggeltől estig az ezüstöt. A követeléseknek és tartozásoknak alig ezredrésze fizettetik ki készpénzzel, a többi elszámoltatik, és kiegyenlítettik.

De nálunk ugyszólván minden fizetést készpénzzel kell teljesíteni. Anglia e század eleje óta csak az aranypénzt használta, az ezüstöt kényelmetlennek találván azon nagy fizetésekre, melyek ama gazdag államban az üzleti viszonyokból erednek. Nem így a többi nemzetek: ezek nem forgatnak oly nagy értékeket, a fizetések nem tesznek ki oly óriási összegeket, nekik hát elég jó pénz volt az ezüst is, mely tizenöt és félszer volt csekélyebb értékű egyenlő súly mellett. De mikor Németország megkapta készpénzben az öt milliárd frankra menő hadi kárpótlást, a németeknek már nem volt elég jó pénz az ezüst, behozták hát az aranyvalutát és eladásra tették azt a rengeteg sok ezüstöt, mely az országban pénz gyanánt forgalomban volt. Ez által hirtelen elértektelenedett az ezüst. Németország nem is tudott még tuladni az országban volt fele ezüsten, mikor az már annyira aláhanyatlott értékében, hogy magok a németek is megijedtek a nagy veszteségen. Bismark herczeg hát megváltoztatta szándékát, hogy csak aranypénze legyen az országnak, megtartott mintegy kilenczszáz millió márkra menő ezüstpénzt. De az ezüst értékét ezzel nem lehetett ismét felszöktetni. Időközben

a többi más államok is beszüntették az ezüstpénzverést, mert az ezüst piaczi ára sokkal kisebb volt, mint az ezüst pénznek névértéke. A latin pénzunio ezüstpénz verési tilalmát a többi államok is követték. Ekként egy oly állapot támadt, mely az ezüst pénzértékének csökkenését állandóvá tette, úgy hogy az ezüst tényleg megszűnt pénz lenni. A meglevő ezüstpénz belértéke nem felelt meg többé névértékének. Az ezüstöt ettől fogva nem is lehet hát már jó pénznek tekinteni. Az északamerikai Egyesült-Államok, melyekben a legtöbb ezüst termeltetik s az ezüst deprecialása által érzékenyen károsítva voltak, a helyzetten a Bland-bill által akartak segíteni, mely a míg az ezüstnek az aranyhoz való értékviszonyát $\frac{1}{16}$ részre véve havonkint 2—4 millió dollár ezüstpénzt rendelt veretni. Ez a pénz azonban szintén nem felelt meg névértékének, mert az ezüst értéke az aranyhoz képest időközben fokozatosan 22-ed résznyire süllyedt alá. Az amerikai új ezüst dollárok ezért nem is maradtak a forgalomban, hanem legnagyobb részük befolyt adóba a kincstárba. Amerika egymagában nem volt képes az ezüstpénz értékét helyreállítani. Megkezdte a tárgyalásokat Franciaországgal nemzetközi pénzkonferencia egybehívására, hogy az ezüstöt remonetizálni vagyis pénzértékébe helyreállítani lehessen. A konferencia, mint tudvalevő 1878-ban Párisban tartatott meg. Anglia azzal szemben közönyösnek mutatta magát, azt mondván, neki előbb is csak tiszta aranypénze volt s megmarad e pénz mellett. Ezt Németország zokon vette s azt üzenté a konferenciára, hogy ha Anglia nem csatlakozik a pénzkonvenczióhoz, akkor ő nem áll rá arra, hogy az ezüstöt fix értékben nemzetközi pénzgyanánt elfogadja. Ausztria-Magyarország kényszerárfolyamu papírpénzt birt s így csak másodsorban tekintette magát érdekeltnek e kérdésnél. De különben is monarchiánk megszokta, hogy nemzetközi kérdésekben Németországhoz csatlakozzék. Az ő álláspontja is az volt tehát, hogy addig, míg Anglia és Németország nem lépnek be a pénzkonvenczióba, ő is távortartja magát. De azt mindenik hatalom elismerte, Angliát sem véve ki, hogy az emberiségnek mindkét nemesfémre, úgy az aranyra mint az ezüstre szüksége van a világgazdaságban. És elismerték azt is, hogy ha a nagy nemzetek közmegegyezésre tudnának jutni, akkor az ezüstnek régi pénzértékét: $15\frac{1}{2} : 1$ -hez, helyre lehetneállítani. ¹⁾

¹⁾ A németbirodalom képviselői az utolsó párisi pénzkonferencián a következő nyilatkozatot tették. „Sie erkennen völlig willig an, dass dies

Az üdvös határozat meghozatala, hogy az ezüst remonetizál-
tassék, tehát csak azon mult, hogy Anglia megtagadta hozzá járulá-
sát. A konferencia ezért nem is oszlott fel, hanem csak elnapolta
magát bizonytalan időre, míg ugyanis vagy meglehet nyerni Angliát
is, vagy Németország kész lesz Anglia nélkül is ráállni az ezüstnek
nemzetközi pénzürtékébe való visszahelyezésére. Az alkudozásokat
megkísérlették több ízben újból felvenni, de mindig felmerült va-
lami olyan körülmény, a melyen a konvenczió létrejövetele hajótörést
szenvedett. A legnevezetesebb mozzanat az volt, hogy mihelyt
Olaszországnak sikerült elenyésztetui államháztartásából a deficitet,
a kényszerárfolyamot is megszüntette és alapul az aranyértéket
fogadta el. A latin pénzünio, mely legnagyobb mértékben érdekelve
volt ezüst az remonetizálásában, felbomlott ekként. Olaszország ré-
széről nem sürgették ettől fogva a nemzetközi pénzüniót. S az olasz
aranyérték behozatala deprimáló hatással volt a bimetallistákra. De a
helyzet a világgazdaságban legkevésbé sem javult, sőt inkább ros-
szabb lett, mert az olasz pénzürték behozatala még növelte a keresle-
tet az arany után. A pénz kamatlába azonban nem ment fel a világ-
piaczokon, azon oknál fogva, mivel a keresetviszonyok igen megrom-
lottak; a pénz tehát nem tudott a magánvállalkozásban jövedelmező
elhelyezést találni.

Abból a körülményből, hogy a bank és nyílt piacz kamatlába
alacsony maradt, azt következtették némelyek, hogy az ezüst remone-
tizálása nem okozott pénzühiányt a világgazdaságban, holott tény-
leg nagyon is érezhető volt a pénzüszüke minden országban. A *mező-
gazdasági téren* leginkább mutatkozott a pénzühiány káros hatása.
Minden mezőgazdasági terménynek nagyon lement az ára.

Az árucsökkenést statisztikai adatokkal kétségbevonhatlanul
ki lehet mutatni s ma már ugyszólván mindenki elismeri azt, hogy
ez a nagy depresszió összefüggésben van az ezüstpénz kiküszöbölé-
sével. Hogy okadatolására egynehány más körülményt is fel lehet
hozni, az e tétel igazságát nem rontja le, mert ama körülmények
magok is a remonetizáció következményei is vagy közvetlenül vagy

Rehabilitirung des Silbers erwünscht sei, und sich durch die Freigabe der
Silberausprägung in einer Anzahl der auf der Conferenz vertretenen volks-
reichen Staaten die Rehabilirung des Silbers nach einem zwischen Gold
und Silber zu vereinbarenden Werthverhältnisse erreichen lasse.“

közvetve összefüggnek ezzel. Mint ezt majd ki is mutatom. Van ugyan egy tan, a mely azt tartja, hogy a történelem tanúsága szerint hosszú időre kiterjedő emelkedő vagy csökkenő irányzatot mindig lehetett az áruknál konstatálni s hogy mivel semmi sem örökké tartó, a mostani árcsökkenés sem lehet az. Ebben van is igazság. A természetben a megzavart egyensúly önmagától helyreáll az idők folyásával. Csak az a kérdés: nem bolondság-e e zavart állapotot nagyon hosszúra nyújtani azzal, hogy alkalmas intézkedéseket nem akarunk tenni ellene? A hosszantartó depressziót az ezüst pénzverések felfüggesztése okozta, — azt ha akarjuk — meg lehet szüntetni; ha nem akarjuk, az árcsökkenés ki tudja még meddig tarthat, s kitudja annak még minő sajnós következményei lehetnek. E sajnós következmények közt igen is nagy jelentőségű már magában az is, hogy az emberiség birtokában levő javak értéke az aranyhoz viszonyítva roppantul lement, az arany értéke ellenben tulságosan felszökkent. Az árcsökkenést e helyütt csak a londoni tőzsdék jegyzésével tüntetjük fel néhány oly árura vonatkozólag, a melyek a világgazdaságban nagy szerepet játszanak. A jegyzések a londoni tőzsdeszokásoknak megfelelően sterling értékben font schilling vagy penceban vannak kifejezve, a mint azt az áru után irt súly vagy ürmérték kitételével alább látni lehet. S megjegyzem, hogy a londoni *Economist: Commercial History and Review of 1885* 39—42. lapján ugy ezen mint több más áru jegyzését is fellehet találni.

A nevezetesebb árucikkek áralakulása a londoni tőzsde 1876—1885 jegyzése szerint volt:

	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1892	1883	1884	1885
Kávé mázsája sh.	92	94	89	82	80	65	55	45	60	52
Czukor mázsája sh.	24	31	21	21	24	21	22	20	19	12
Vaj mázsája sh.	123	119	116	103	117	119	127	118	112	100
Buza gr. sh. d.	51·2	51·2	51·8	39·7	46·11	43·4	44·3	40·3	39·0	31·11
Burgonya tonna sh.	—	—	160	120	145	85	85	120	80	70
Marhahus 8 font d.	60	52	54	48	48	56	48	48	44	52
Juhhus 8 font d.	74	76	72	64	60	72	60	80	70	64
Sertés 8 font d.	60	68	54	48	52	66	54	52	48	40
Selyem fontja sh.	12	27	19	14·6	17·6	16	17·3	15·6	14·6	12·6
Kender tonna £	34½	37	31½	25	25½	23¼	26¼	23½	29½	29½
Gyapju (south down) fontja d.	17½	16½	15½	13	14½	15½	14	12	12½	11¼
Fenyőfa fuvarja sh.	85	110	110	110	110	90	90	90	90	80
Faggyu mázsája sh.	53	45	39·6	36·6	45	39·3	45·6	49	51·6	41·6
Bőr (butts) fontja d.	21	18	20	19	18	18	18	18	18	19
Vas (rud) tonnája £	7⅞	7⅞	6⅞	5⅞	7⅞	5¾	6¾	6	5½	6
Réz tonnája £	88	81½	71	63½	71¼	66¼	75½	70½	62¼	53
Aczél tonnája £	8½	7¼	6½	5¾	8¾	6¼	6¾	5½	4½	4¾
Köszén tonnája sh.	—	11·5	10	8·6	8·8	9·1	9·3	9·6	10	10·6
Petroleum gall. d.	11½	19½	10⅞	9	6½	9¾	5¾	7	7⅞	7¼

Az ezüst-demonetizációt, mint ebből látni való, általános ár-hanyatlás követte. Ennek az állapotnak az angol nagy birtokok bérlői estek először áldozatul. A nagy bérleteket nem lévén képesek megfizetni általánosan bérleengedést követeltek. Ebben rejlik az *izlandi landleague* főjelentősége, a többi követelések mellékesek és csak az örökbérlet természetéből erednek. Az angol gazdák behatóan tanulmányoztatták a mezőgazdasági nagy depresszió okát. Hosszas tanácskozások tartattak, a melyek azonban nem igen hatottak a dolgok mélyére, hanem csak a közvetlen ok és okozat kérdéseit ölelték fel s így arra az eredményre jutottak, hogy az oczeántuli államok tultermelése okozza a depressziót s ezzel szemben az angol gazdának az által kell segíteni a helyzetén, hogy megszorítja az üzemet mindazon ágakban, a melyekre az oczeántuli verseny kihat. A buza termelés így tényleg pár év alatt több mint harmincz százalékkal csökkent s megfelelőleg csökkent más gabnaneműek termesztése is. Ellenben a marhatartásra nagyobb súlyt helyeztek, a gazdák több és jobb marhát igyekeztek szerezni, a mit nagyon segített az a körülmény, hogy az ensilage enquettel kitanulták a módját annak, hogy miképen lehessen a zöld takarmányt cukros állapotában eltarthatóvá tenni. Magyarországon a marhatartás növelése rendes körülmények közt áldozatot követel a gazdától, mert marhát kell venni, istálót építeni, a mi mind pénzbe kerül: Angliában azonban a számítás máskép alakul. Ott egy hold földnek trágyázása, megmunkálása igen sokba kerül. Ez a két költség már magában száz frtnál is többre rug holdankint. Ha tehát egy gazda, a kinek 1000 hold földje van, 100 holddal kevesebb buzavetést csinál, akkor 10,000 frttal kevesebbet költ mesterséges trágyára, földmunkára stb, s ha ezen összegnek csak felét fordítja is marhavásárlásra és istáló építésre, még mindig ötezer forintot megtakarít az első évben. A következő években pedig, amikor már sem marhavételre, sem építkezésekre nem kell költenie, megtakarítása 10,000 frtra rug az előbbeni állapothoz képest.¹⁾

¹⁾ De ha a magyar gazda helyzetét nézzük, akkor a számítás egész máskép áll. A mi gazdáink nem vásárolnak guanot, super foszfátot, chili salétromot stb. trágyának; ezeken hát nem is tehetnek megtakarítást. Nekik, ha fel akarnak hagyni a tulságos magtermeléssel és növelni akarják marhaállományukat, készpénzből kell jó nemes faj állatokat vásárolni s

De nemcsak a mezőgazdaságban, az *iparban* és *kereskedelemben* is roppant nagy károkat idézett elő az ezüstnek demonetizálása, Minthogy a pénz kevesebb lett, az iparterményeket fogyasztó közönség megszorítá fogyasztási szükségletét. Az a gazda, a ki méter-mázsánként négy forittnal kevesebbet vett be eladó buzájáért, a megfelelő mértékben kevesebbet mindeféle más eladó terményéért, igen takarékosan kell hogy éljen családjával oda haza, ha ki akar jönni. A várost ritkábban látogatja, mint ennek előtte és kevesebb pénzt is ad ki mindenért. A vevő közönség sokaságát tudvalevőleg a gazdaközönség teszi, mert még iparos államokban is a családok felénél is több él gazdálkodásból. Ha tehát a vevő közönségnek nagyobbik fele egyszer csak elkezd kimaradozni a piacról, ezt ép úgy megérzi az iparos, mint a kereskedő. Ezeknek is megfogy a keresetük. És mit tesznek ők? Az iparos látva azt, hogy kevesebb a megrendelő, elbocsátja munkásai egyrészét s a kereskedő mivel nem tud portékáin tuladni, beszünteti fizetéseit.

Angliában, Franciaországban, Belgiumban, az Egyesült-Államokban egymást érték a munkászavargások, mivel a gyárosok részint nagyon leszállították a munkabéreket, részint tömegesen elbocsátották munkásaikat. Az iparban is mint a mezőgazdaságban a baj okának orvoslását csak egyes okozatokban keresték. A Franciaországban tartott nagy enquette, mely szakszerűen az összes kereset-ágakat felölelte, természetesen sok orvosolni valót talált minden iparágban, de a baj valódi okát nem abban ismerték fel, ami azt voltaképp szülte, hogy t. i. az ezüst demonetizálása folytán megszűkölt a kereset minden téren és így csökkent a fogyasztási képesség, hanem túltermelést konstatáltak ők is, mint első ízben az angol depression comitec.

A *tultermelés* fogalma igen relativ fogalom. Ha az embereknek kevés a pénzük, kevesebbet vásárolnak, ha több a pénzük, többet is fogyasztanak. Előbbeni esetben a kínálatban volt áruk nagy része eladatlan maradt és csakugyan az a látszatja, mintha túltermelés volna. De legyen csak a népnek több pénze, az a látszólagos túlter-

s készpénzzel kell istállót építeni. Nálunk tehát a reform még nagyobb tőkeberuházással járna, nem hogy készpénzt lehetne azon megtakarítani. Hasztalan is tanácsolják gazdáinknak, hogy kövessék ők is az angol gazdák példáját; nem követik, mert nincs rá való pénz.

melés mindjárt eltűnik és nem hozható fel ürügyül. És kérдем lehet-e mezőgazdasági tultermelésről szó akkor, mikor a munkás osztály nagy része éhezik, s ipari tultermelésről, mikor a nép nagy része rongyokban jár? A baj oka nem a tultermelésben van: a mezőgazdasági terményekre volna elegendő fogyasztó, épúgy mint az iparterményekre: csak pénz kellene a népeknek, hogy a gazdák és az iparosok terményeit megvásárolhassák az emberek. A pénz pedig azért hiányzik, mivel több milliárd forintra menő ezüst, mely előbb pénz volt, most megszűnt az lenni. Tessék csak ezt az ezüstöt alkalmas intézkedések által ismét teljes pénzértékébe visszahelyezni: és mindjárt nem lesz semmi nyoma a tultermelésnek, sem a mezőgazdaságban, sem az iparban.

A tultermeléssel való egész érvelés humbug, melylyel az arany monometallisták a világot áltatják, hogy érdekeiket annál jobban előmozdithassák. Ez az érvelés egy fontos láncszemet képez az arany monometallisták tanában s igen alkalmas köpönyeg sok mindennek a betakarására, a mi máskülönben erős tiltakozásnak volna vehető az egész arany monometallista tan ellen.

Németországban is a gazdaközönség érezte meg első sorban a demonetizáció által előidézett árhanyatlás nyomasztó hatását s a panasz e felett egyre hangosabb lett, úgy hogy Bismark herczeg indittatva érezte magát a gazdák ügyét komolyan a kezébe venni. Az ezüstkérdést azonban nyugodni hagyta, mert e kérdésben Anglia magatartásától tette elhatározását függővé. Egyelőre tehát magas agrár számokkal akart a gazdák helyzetén segíteni. Ezek kétség kívül enyhítik a német gazdák nyomasztó helyzetének súlyát, de nem elegendő mértékben, mert az agrárvámok még a demonetizáció által előidézett árhanyatlást sem szüntették meg, mint a következő adatok mutatják, melyek a berlini piac évi átlagos árjegyzéseit a hivatalos statisztika alapján tüntetik fel.

	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
M á r k a							
Buza . . . 1000 kgr.	204·8	225·4	228·5	214·1	190·5	176·1	168·8
Rozs . . . 1000 „	143·8	194·0	202·6	161·3	149·5	149·9	146·5
Árpa . . . 1000 „	161·5	175·9	172·3	158·7	151·9	157·2	149·4
Zab . . . 1000 „	133·2	148·8	154·6	143·1	132·5	139·9	140·2
Burgonya . 1000 „	—	—	—	32·2	44·6	34·1	27·5
Buzaliszt . 100 „	30·0	33·0	32·5	32·0	29·5	27·0	24·5
Rozsaliszt . 100 „	19·9	27·2	27·4	22·0	21·0	20·1	19·4
Spiritusz . 10000 liter	52·5	60·4	55·4	48·8	53·1	47·1	41·2
Nyers cukor 100 kgr.	59·6	61·1	62·4	61·1	57·2	44·8	45·2
Finomított „ 100 „	78·6	80·0	82·3	81·6	76·4	64·3	61·1
Kávé . . . 100 „	169·0	171·0	151·0	129·6	136·9	132·5	121·6
Rizs . . . 100 „	22·6	22·8	21·1	18·1	18·8	18·8	17·7
Hering . . 150 „	37·3	37·3	31·9	34·9	38·2	34·0	28·1
Zsir . . . 100 „	—	84·7	113·4	118·7	100·3	84·1	70·9
Dohány . . 100 „	85·5	94·9	88·1	86·0	85·9	88·3	85·9
Pamut . . 100 „	124·9	132·8	123·3	127·6	109·1	114·9	110·0
Gyapju . . 100 „	389·6	430·1	401·5	392·6	388·7	368·9	325·3
Nyers selyem 1 „	59·8	56·3	56·3	56·3	52·6	52·8	48·6
Ólom . . . 100 „	30·3	33·0	29·8	29·0	26·1	22·3	23·0
Réz . . . 100 „	131·4	141·6	136·3	145·9	139·1	123·6	90·8
Vas . . . 1000 „	72·2	91·7	79·2	83·8	78·9	73·5	68·5
Petroleum 100 „	18·6	20·2	18·9	17·1	18·2	18·1	17·2
Kőszén . . 1000 „	9·8	10·8	10·7	10·2	10·2	9·9	9·6

Kétségtelennek látszik tehát, hogy a leguevezetesebb gazdasági termények ára a vámemelések daczára olcsóbb, mint évek előtt, mikor az ezüst demanetizációja még nem éreztette annyira hatását az árakra. A nemzetgazdák ezért új meg újabb követelésekkel lépnek fel, majd vámfelemelést sürgetnek, majd meg a pénzviszonyokat okolják a kedvezőtlen árakért és azt sürgetik, hogy Németország vegye a remonetizációt a kezébe. Az aranyérték hívei gunyolva beszélnek a német gazdák ezen követeléséről. Azt kérdik, hogy mit érthet egy német paraszt a bimetallizmus kérdéséhez? Pedig ez a kérdés a német gazdák szemében nagyon is világos és kézzelfogható. *Arendt* és néhány más bimetallista megmagyarázta nekik a kérdést s megértették, hogy ha a viláfgorgalomban az ezüst nem pénz, akkor sokkal kevesebb a pénz a világon, s ha szűken van pénz, kisebb ára is van a búzának s ha a búzának, marhának alacsony az ára, akkor nekik, akik ebből csinálnak pénzt, kevesebb bevételük is van. Nagyon természetes tehát, hogy a német gazdaközönség olyan nagy súlyt fektet az ezüstnek nemzetközi pénzértékébe leendő visszahelyezésére.

Ujabb időben a *német iparos-körök* is kiterjesztették figyelmüket az ezüst kérdésre. A „Centralverband der Gewerbege nossenschaften“ m. év október havában Kölnben tartott ülésén felhívta a szövetségbe tartozó összes iparosokat az ezüstpénz kérdése feletti véleményadásra. A szövetségbe tartozó 45 testület közül 34 adott véleményt, de a nézetek igen szétágaztak. A f. év szept. havában közzétett nézeteket itt közöljük: *A tiszta aranypénzérték behozatala mellett* csak három egyesület nyilatkozott, és pedig: 1. a felső-sziléziai bánya- és kohótársaság, mely azt tartja, hogy Németországnak nem kell más országokra tekintettel lenni, hanem egymagában keresztülviheti a tiszta aranypénzérték életbeléptetését, de az iparosok központi szövetségét nem tartja arra hivatottnak, hogy ez ügyben kezdeményező lépést tegyen a kormánynál; 2. a szász főnádák birtokosainak szövetkezete azt vallja, hogy az aranyérték behozatala kedvezőtlen hatással volt ugyan a német ipari tevékenységre, de azt hiszi, hogy azért az első kedvező alkalmat fel kellene használni az aranyérték keresztülvitelére; és 3. a közép-rajnai gyárosok egylete, mely abban a nézetben van, hogy ha veszteséggel is, de tul kellene adni az ezüst tallérokon, mert később az eladás még nagyobb veszteségekkel járhat. Az iparostestületeknek

tulnyomó nagy száma a mellett nyilatkozott, hogy maradjon meg Németországban a jelen állapot, a melyben az aranyérték van egyedüli értéknek kiszemelve, de a mellett a régi tallérok megtartják előbbeni teljes névértéküket és 20 márkáig az ezüst váltópénz is teljes névértékben elfogadandó. Tényleg tehát kettős valuta van Németország belforgalmában, de az ország külforgalmában az ezüst nem szerepel többé. A *statusquo fenntartása mellett* nyilatkozott nevzetesen 1. az elzászi iparos-syndikatus, mely elveti az aranyérték teljes keresztülvitelét; 2. a meeranei gyárosok egylete; 3. a német vasöntők egylete; 4. a délnémet pamutiparosok egylete, mely az ezüstpénznek a lakosok számához mért szaporítását követeli, úgy hogy 15 m. essék egy főre, s követeli, hogy az ezüst 50 márkáig képezzen törvényes fizetési eszközt és hogy 5 márkás aranypénz ne is veressék; 5. a siegeni kereskedelmi kamara; 6. a Saar ipar érdekeinek megóvására alakult egyesület, mely az ezüst-tallérok továbbra való megtartását különösen hangsúlyozza; 7. a stuttgarti ipar és kereskedelmi tőzsde; 8. a német vas- és aczéliparosok egylete; 10. A német vas- és aczéliparosok északnyugati csoportja; 11. a német vászoniparosok szövetsége; 12. az augsburgi technikai egylet; 13. a német jutaiparosok egylete; 14. a kolmári kereskedelmi kamra, mely az ezüstpénz szaporítására is nagy súlyt fektet; 15. a svabeni és neuburgi kereskedelmi kamara; 16. a ruhrmelléki mühlheimi kereskedelmi kamara. (Fentebbi 16 testület azt kívánja, hogy a Centralverband a valutakérdésben ne ragadja meg az iniciatívát.) 17. Az erdészeti gyárosok egylete; 18. a német molnárok szövetsége; 19. a német papirgyárosok egylete, (17—19 ajánlják, hogy a Centralverband agitáljon a jelen állapot fenntartása mellett); 20. a stolbergi kereskedelmi kamara; 21. az oppelni kereskedelmi kamara. A *kettős pénzértéknek keresztülvitele mellett* nyilatkozott: 1. a bochumi kereskedelmi kamara, mely teljes értékű ezüst pénznek 1 : 15¹/₂-hez nemzetközi megegyezéssel való veretését sürgeti és a fizetési eszközök szaporítását igen szükségesnek mondja; 2. a Mansfeld-féle rézműszövetkezet, mely azt óhajtja, hogy a Centralverband teljes erővel agitáljon a kettős valuta keresztülvitele mellett; 3. a kölni kormányzó kerület iparosainak egylete, mely az aranyérték keresztülvitelét lehetetlennek mondja, minthogy az aranytermelés az aranyszükséglet fedezésére már most is elégtelen, és óva int az ezüsteladások újbóli felvételétől

ajánlja a kettős értéknek nemzetközi uton való sürgős elfogadását. Óhajtja, hogy a Centralverbandhoz beérkezett vélemények szakemberekből álló bizottsághoz utasittassanak, mely az anyagot rendezve a kormány elé terjeszse.

A gazdaközönségtől eltekintve a németországi közvéleményben, mint fentebbiekből látni való, még nincsenek megállapodott, nézetek a követendő valutapolitika iránt. Az aranyérték hívei igen erősen tartják magukat s a bimetallisták minden érvelését ellenkező tanokkal és elméletekkel legyőzni igyekeznek. A napi sajtó legnagyobb része a kezükben van. Míg a bimetallisták alig egy-két nagy lap felett rendelkeznek, melyek közül a Kreuz Ztg, Berliner Börze Ztg, Rheinisch Westfälische Ztg, Germania, a nevezetesebbek, addig az arany monometallisták a Kölnische Ztg, Vossische Ztg, National Ztg, Hamburgischer Correspondent és Börsenhalle elsőrendű és egy egész sereg befolyásos más lapok felett rendelkeznek, melyek minden elképzelhető érvet hangoztatnak folytonosan, hogy a bimetallista tanok terjedését megakadályozzák. A harcz a két tábor közt oly élénk, hogy alig mulik nap, a melyen egyik vagy másik lap újra meg újra felvetni ne igyekeznék a nagy kérdést egész jelentőségében.

Az utóbbi időben két dolog volt főkép, a mely felett élénk küzdelem folyt. A bimetallisták már régóta bizonyították, hogy az *árhanyatlást az ezüst demonetizációjának kell tulajdonítani. Delbrück* a Preussische Jahrbücher 1886. év márczius havi füzetében igen figyelemre méltó nézeteket fejtegetett, melyekből csak néhány sort reprodukálunk itt.

„Az árhanyatlás hatása gyanánt azt tételeztük fel idáig — írja ő — hogy a termelő haszna erősen megrövidítettik. De mi lesz akkor, ha a megrövidítés oly nagy lesz, hogy nem marad többé semmi nyereség, sőt veszteséggel kell dolgozni? Rövid ideig fenttarthatja magát az a termelő, a kinek tőkéje van. Azután csak akközt van választása, hogy vagy a munkabért redukálja, vagy a termelést beszüntesse. Közbeeső idő jő, a melyben a régi telepek ugyan még tovább dolgoznak, de új telepek nem támadnak, a gyárak nem nagyobbíttatnak, a mezőgazdaságban meliorációk nem történnek. Mert ki akar tőkét veszélyeztetni, ott ahol a hanyatló árak csak veszteséget hozhatnak? Utoljára a meglevő üzletek is redukálni kezdenek. Ha bérleszállítással fenttarthatnák magokat, akkor

ez még a legelviselhetőbbé tenné a bajt. Így a munkás csak azt a nyereséget vesztené el, melyet eddig az alacsony árakkal csinált. A gyakorlatban azonban másképp megy a dolog. Bérleszállítást igen nehezeu lehet keresztül vinni. Megelőzi ezt a munkások elbocsátása. S most a szociális bajok legborzasztóbbja, a munkátlan-ság áll elő. Egyelőre még nem a legjava számára, hanem a kevésbé ügyeseknél és a könnyelműeknél, tehát épen azoknál, a kiknek ugyszólván egyedüli támaszuk a rendes foglalkozás. A jólétben levő kisebbségnek nehéz magát csak bele is képzelni egy szegény ember helyzetébe, a ki megszokta asszonynyal és gyermekkel napi keresményéből élni, minő állapot az, mikor ez a munkából egyszerre elbocsáttatik, és munkát többé találni nem tud . . .

„Az a tény, hogy ugy a tőkeamat, mint a bankdiskonto rendkívül alacsony, egyáltalán nem áll ellenmondásban azzal az állítással, hogy pénzhiány van. A közvetítést a látszólagos ellenmondás közt az a tény képezi, hogy pénzszűke hanyatló árakat okoz, hanyatló árak a hitelt és az üzleti tevékenységet teszik tönkre. A pénz most persze bőven mutatkozik, mivel csakis hitelképesek kapják s mindkettőből csak igen kis szám maradt. A kamatláb csökkenése az az enyhítő eszköz, melyet a természet maga terem magának. Csakis ez által válik lehetővé még némi üzleti tevékenység. Ha még a kamatláb is felszökkenne, akkor teljes pangás következne . . .

„Az árhanyatlás az utóbbi időben olyan rohamos és folyton-tartó volt, és annyira általános is lett, hogy lehetetlen volt fel nem ismerni az összefüggést a valuta-viszonyokkal. E tényt ma már lehetetlen eltagadni; és az megdöbentően komoly dolog. Mitsen használ szemet hunyni előtte. A világ aranytermelése évenkint nem rug többre 400 millió márkánál s meglehet, hogy a legközelebbi évtizedben csak 350 millióra fog rugni (Lexis); ebből azonban 250 millió lemegy ipari felhasználásra, marad tehát pénzverésre csak 100—150 millió a föld összes népei számára. (Itt megjegyehetjük, hogy maga Magyarország, mióta önkormányzatát visszanyerte, évenkint csaknem akkora összegre rugó igénynyel fordult a pénzpiacchoz. Hol van hát a lehetőség, hogy a pénzigények kielégittesenek? M. P.) Ily csekély szaporulat mellett az aranynak okvetlen emelkedő, az áruknak hanyatló árirányzatot kell követni, és végül ez irányzatnak a munkabérre is ki kell terjedni.“

Ilyen és ehhez hasonló nyomatékos érveket özönnel hoztak fel a német bimetallisták, hogy az ezüstnek, a Bismarck hg. által is kívánatosnak ismert pénzértékébe való visszahelyezését népszerűvé tegyék. És mivel védekeznek ez ellen az aranyérték hivei? Oh, ők nem jönnek zavarba. „*Preisrückgang und Goldwährung*“ czimü műben Hans Kleser vállalkozik a bimetallista tanok megczáfolására. Könyvének főbb érveit röviden ide igtathatjuk. Az árhanyatlás és aranyérték közti összefüggést tagadja, mivel az árak igen különböző arányban változtak s óva int attól, hogy a *péne rosszabbá tétele* által igyekezzünk megjavítani az árakat. Már pedig pénzrontás volna szerinte az, ha az arany helyett ezüstpénzt hozuának forgalomba. A kettős pénzérték behozatalával, ugy amint a bimetallisták azt tervezik, a mai ezüstár mellett nem érnének el egyebet, mint a pénzromlást, minden rossz következményével egyetemben. Az elértéktelenedett ezüstmárka nagyobb fizetési erővel ruháztatnék fel, mint a minővel most bir az ezüst, s ebből kára volna mindenkinek, aki fizetést követel mástól oly szerződési viszony alapján, melyet az ezüst mostani értéke mellett csinált. A hitelezők sem lennének képesek az igazságtalan hátrányt elhárítani magokról; a munkások és a hivatalnokok pedig, mihelyt a pénzromlás következtében az árak emelkedni kezdenének, magasabb fizetés követelésével lépnének fel a rájuk hozott inség ellen. Kétség felett állónak veszi, hogy a socialdemokratiának a pénzromlás ürügyül szolgálna általános munkásmozgalomra, hogy bérfelemelést csikarjon ki, amely csak nagyon magas általános béremelésnél érne véget. A hitelezők, mihelyt a kettős pénzértékből eredő veszélyt közeledni látnák, minden kölcsönt azonnal felmondának és magasabb kamatot követelnének. Hogy milyen inséget szülne ez mezőgazdaságunk-, iparunk- s minden fekvőség tulajdonosaira nézve, melyen adósságok vannak, azt nem kell fejtegetni.

Ilyen és ehhez hasonló rémitgetéssel állnak az aranyérték hivei elő, hogy a bimetallista tanokat népszerűtlenné tegyék; hogy ezen rémitgetésnek van-e és minő alapja, azt megítélni az elfogulatlan olvasóra bizzuk. Az azonban bizonyos, hogy a nagy közönséget könnyű megijeszteni efféle tudományosan indokolt tanokkal, mert nem mindenki bir elég tudományos képzettséggel arra, hogy fel tudja fogni a különbséget az ezüstnek pénzértékébe való visszahelyezése és az itt előadott pénzromlás közt. -- Az ezüst remone-

tizálásánál voltaképp nem lehet szó pénzromlásról, hanem épen ellenkezőleg a pénz megjavításáról. Pénzmegrontást épen a demonetizálással követtek el, mert ez elvette az ezüstnek azt az értékét, a melyet az által birt, hogy mindenki elvihette a pénzverdébe és teljes értékű pénzzé verethette. Ha ezt az értéket az ezüst visszakapja, jó pénzzé fog válni, mint volt a pénzverés felfüggesztése előtt. És azzal is pénzrontást követtek el, hogy az ezüst demonetizációja folytán óriásilag növekedett az arany utáni kereslet, a minek folytán ez a nemesfém többé nem tarthatja meg egyformán értékét, hanem rohamosan szökken fel. Már pedig senki nem mondhatja, hogy jó pénz, jó értékmérő az, amely nagyobb értéket képvisel ma, mint képviselt tegnap. A jó pénznek egyforma értéket kell képviselni, hogy ne károsodjon se az adós, se a hitelező. Mióta az aranyat kizárólagos nemzetközi pénznek kezdik tekinteni s azt azzá is szeretnék tenni, értéke önként értetődőleg folytonosan növekszik, s roppant megkárosodást szenved mindenki, legyen az egyes vagy ország, akinek aranyfizetéseket kell tenni. S minthogy a német birodalmi képviselőknek a párizsi konferencián tett nyilatkozata szerint, az ezüst visszanyerheti régi értékét az aranyhoz viszonyítva, mihelyt a nagy államok szabaddá teszik az ezüstpénzverést, az ezüstpénz jóságához nem is fér kétely, s alaptalanok mindazon következtetések, melyek a pénz megrontásával járóknak mondattak.

A német aranyérték hívei az *ezüsten való tulajdás* kérdésével is sokat foglalkoznak. Szemére vetik a kormánynak, hogy mért nem igyekezett az időközben volt néhány kedvező alkalmat az ezüst eladásra felhasználni. De azt nem gondolják meg, hogy ha a német kormány újból eladogatni kezdte volna az ezüstöt, a szóban levő kedvező alkalmak nem is kínálkoztak volna. Mert igaz ugyan, hogy az ezüst ára még folytonosan megy le, de csak azért, mivel az ezüst is áru lett s a pénz szűke folytán minden áru értéke folyton csökken az aranyhoz képest. Helyesebb is volna az arany megdrágulásáról, appretiatiójáról, mint a többi javak elértéktelenedéséről beszélni, de mivelhogy az aranyat megtették a nyugati civilizált világban egyedüli értékmérővé, hát ezzel kell mérni mindennek s így az ezüstnek is az árát; s ha az értékmérő folytonosan drágul vagy növekszik, akkor biz az áraknak folytonosan csökkenni kell. A lefolyt 1885-ik évben 50 és $46\frac{7}{8}$ között ingázott az ezüst értéke a londoni piacon s az átlagos évi középjegyzés $48\frac{5}{8}$ d. volt, 2 pence-el kevesebb,

mint a megelőző évben. Az ezüst árának ezen hanyatlása összefüggésben van a többi javak árhanyatlásával s nem is fog megszűnni mindaddig, a míg vagy pénzértékbe leendő visszahelyezésére intézkedés nem történik, vagy ára oly alacsony színvonalat nem ér el, hogy az ezüsttermelés többé ki nem fizeti magát. Már is egymás után csökkenteni kezdik az ezüstbányák kiaknázását; mert a 46. d. árjegyzés mellett csak igen ritka bányában fizeti ki magát az ezüstkiaknázás. Az ezüst átalakulását 1867 óta a következő kimutatásból lehet látni, mely a londoni piacz évi átlagos középjegyzését tünteti fel:

Az ezüst árjegyzése a londoni piaczon 1867—85-ig.

1867	60	1877	$54\frac{7}{8}$
1868	60	1878	$52\frac{9}{16}$
1869	$60\frac{7}{10}$	1879	$51\frac{1}{4}$
1870	60	1880	$52\frac{1}{4}$
1871	$60\frac{1}{2}$	1881	$51\frac{11}{16}$
1872	$60\frac{5}{16}$	1882	$51\frac{5}{8}$
1873	$59\frac{1}{4}$	1883	$50\frac{9}{16}$
1874	$58\frac{5}{16}$	1884	$50\frac{11}{16}$
1875	$56\frac{7}{8}$	1885	$48\frac{5}{9}$
1876	$52\frac{3}{4}$		

Egy másik kérdés, mely Németországon ujabban élénk vitára adott alkalmat, az, hogy vajjon Anglia hozzájárulása nélkül lehetséges-e az ezüstnek az aranyhoz való értékét fixirozni? Arendt tanár igen határozottan és meggyőző érvekkel kimutatta azt, hogy Amerika, Franciaország s Németország és a velök szövetkezni kész kisebb államok elég hatalmasak arra, hogy ha az ezüstöt rehabilitálják, annak értékét a nemzetközi forgalomban fenn is tarthassák. Anglia ez esetben elszigetelve fogna állani és ennek csak hátrányos következményei lehetnének rá nézve, mert vele más osztályoknak, a melyek ezüstpénzt is forgatnak, meg volna nehezítve az üzleti összeköttetés s azok tehát szivesebben fognának a pénzünióhoz csatlakozott osztályokkal, mint Angliával forgalomba bocsátkozni.

Ennek az érvelésnek horderejét annyira átéreztek Angliában, hogy az összes angol kereskedelmi kamarák f. év május havában tartott egyetemleges ülésen kimondották, hogy ők nagyon is celszerűnek és kívánatosnak tartanak, hogy Anglia hozzájáruljon az

ezüstnek nemzetközi uton való remonatizálásához. Nem való tehát az, mintha Angliában a bimetalista párt abdikált volna. Ellenkezőleg az nagyon is nagy hódítást tett az angol közvéleményben. Bizonyosság erre az is, hogy a szóban levő angol kereskedelmi kamarai gyűlés után nemsokára vagyis 1886 július 8-án tartott kereskedelmi kongresszus, melyen nemcsak az angol kereskedelmi kamarák, hanem a britt gyarmatok és birtokok kereskedői is képviselve voltak. Ezen a kongresszuson Hicks Gibbs előterjesztésére hasonlóképp az ment határozatba, hogy az ezüstöt pénzürtékbe minél előbb vissza kell nemzetközi uton helyezni.¹⁾

A kereskedelmi kamarák határozatának már van is némi fogánata, amennyiben közelebb egy *bizottság küldetett ki a valutakérdés beható tanulmányozására*. A bizottság feladata lesz a nemesfémek értékében történt változásokat kikutatni, nevezetesen megvizsgálni, hogy vajjon az azokban történt változást: 1. az ezüst elértéltelenedésének, 2. az aranyérték emelkedésének, vagy 3. mindkét oknak kell e tulajdonítani? Ha a bizottság azt találná, hogy a változások az ezüst elértéktelenedésének tulajdonítandók, akkor a bizottság megvizsgálja, hogy vajjon ez az elértéktelenedés a kínálat növekedéséből, vagy a kereslet csökkenéséből vagy mindkét okból származik-e? s rajta lesz, hogy kikutassa azt az arányt, a melyek-

¹⁾ A gyűlés határozatából kiemeljük a következőket:

The depression in trade was mainly due to the continuous fall in prices, and that was largely effected by the altered position of the money-metal gold in the commercial world in relation to the commodities which it measured. Of the bimetallic law were again adopted by a group of the principal commercial nations, the two metals being there united in doing the money work of those countries, their values would become practically uniform in all countries, and the fall of prices would be arrested. The principal advantages to be gained by commerce in the adoption of a bimetallic standard would be that whereas gold had now been artificially increased in value by the action of the States, which had demonetized silver, the bimetallic law would operate as a reversal of their policy; that the burden of public debt increased by the appreciation of gold would be reduced to former proportions; that the fluctuations in the value of the precious metals would be less violent even if more frequent; that the uncertainty which now existed in transactions between Britain and her colonies and the silver-using communities would cease; that whether India was included in the bi-metallic system or not, the great loss which the State now suffered on all homeward remittances would be saved.

ben ezek a különböző okok hatottak. Ha pedig azt találná, hogy a változások az aranyérték emelkedésének tulajdonítandók, kifogja kutatni, hogy vajjon ez a kínálat csökkenéséből, vagy a nagyobb keresletből ered-e? és ki fogja fürkészni az arányt, a melyben ezek a különféle okok hatottak.

Feladata lesz továbbá kikutatni a nemesfémek értékváltozását egyes specialis esetekben: nevezetesen Indiában az indusi kormány fizetéseinél, az Indiában levő egyéneknél, a kiknek küldvényekkel vagy aranynyal kell fizetéseket teljesíteniök; az indiai termelők, kereskedők és adófizetőknél és végül azon kereskedőknél és iparosoknál, a kik Angliából kereskednek Indiával.

Másfelől rajta lesz, hogy kikutassa a hatását ezen befolyásnak a kereskedelemre, melyet az Egyesült királyság más ezüstöt használó államokkal folytat; az Egyesült királyság külkereskedésére általában, valamint az Egyesült királyság belkereskedelmére és iparára.

Ha a bizottság arra a következtetésre jut, hogy a nemesfémek értékében történt szóban levő változások, nem okoztak az itt említett esetek közül egyben sem állandó vagy fontos zavarokat: akkor feladata lesz kikutatni azokat az eszközöket, a melyeket a kormánynak vagy külön vagy a többi hatalmakkal együttesen alkalmazásba kell venni, hogy elfojtsa vagy enyhítse ezeket a zavarokat. De ezen eszközöknek soha nem kell igazságtalansággal járni és nem szabad hasonló természetű vagy fontosságú más bajokat okozni. Végül ha a bizottság abban a nézetben van, hogy a pénzválságot orvosolni lehet, akkor a szükséges reformok alakját pontosan meg kell jelölnie és keresztülvitelük módját is előadnia.

A bizottság tagjai: Balfour A. J. elnök; Chamberlain Josef, Courtney L., Cohen L., Houldsworth W. H., Sir Lubock J., Barber E. M. az indiai kormány pénzügyi titkára, Sir Birch J. W. az angol bank igazgatója, Sir Farrer T., Fremantle C. W. az állami pénzverde igazgatója, és Smith J. R. Bullen az indiai tanács tagja.

Az ezüstpénz értékének emelésére Angliában már gyakorlati lépéseket is készülnek tenni, s az országban erős agitatio van most a mellett, hogy a kincstár ne veressen többé half cow aranypénzt, hanem vonja ezt be s veressen helyette ezüstpénzt és a bankot font sterlinges jegyek kiadására is fel akarják hatalmazni, hogy ezekkel az ezüstpénzt beváltani lehessen. Az angol aranypénz nagy része a század eleje óta tetemes kopást szenvedett a használat által. Ezt a

kopást az által vélik helyreépíthetni, hogy a kisebb aranypénzeknek ezüstpénzzel való kicserélésénél tetemes haszna lehet a kincstárnak, a melyből a pénz átveretési és teljesértékű pénzzel helyettesítési költsége is megtérülne.

Az előadottakból kétségtelen, hogy Angliában az ezüstpénz teljesértékűvé tételének hívei az utóbbi években nagy hódítást tettek a közvéleményben és nem lehet semmi fontosságot tulajdonítani annak az állításnak, mintha Angliában végkép hiányoznék a hajlandóság, hozzájárulni az ezüst remonetizációjához. A fentebb említett valuta-bizottság munkálatát be kell várunk, mielőtt Anglia magatartásáról e nagy kérdésben véleményt mondhatnának. Idáig, igaz, többségben voltak az aranyérték hívei, s az angol kormány a pénzkonferencia megtartása iránt hozzáintézett kérdésre visszautasítólag válaszolt, de hogy vajjon ez a többség meglesz-e jövőre is, az kétséget szenved. A mostani conservatív kormány rokonszenvvel kíséri a bimetallista mozgalmat és nem lehetetlen, hogy maholnap nyíltan magáévá teszi az angol kereskedelmi kamrák álláspontját, akkor pedig csakugyan sikerre vezethet a bimetallista mozgalom.

A valuta-kérdés *Magyarországon* még nem foglalkoztatta komolyan az államférfiakat, sőt az elmélet emberei is csak nagyon felületesen tárgyalták e kérdést sajtóban és szakmunkákban. Az első közgazdasági kiegyezés alkalmával, mikor az osztrák lebegő adósság a két állam közös jótállása alá helyeztetett, az a nézet vált általánossá, hogy a monarchia mindkét felében az aranyértéket kell elfogadni s az erre vonatkozó törvényjavaslatokat mielőbb a két törvényhozás elé kell terjeszteni. Még ugyanaz az országgyűlés alkotott is törvényt új aranypénzek veretéséről, 2 $\frac{1}{2}$ frank egy osztrák aranyforinttal egyenértékűnek vétetvén. De ennek a törvénynek pénzrendszerünkre nem volt ugyszólván semmi fontossága. Az új aranypénz csak korlátolt mennyiségben veretett, és az is majdnem kizárólag külföldi aranyfizetésekre fordított, úgy hogy a belöldi forgalomban nyomát is alig lehetett látni. Az ezüstforint akkor az aranyforinttal tényleg egyenértékű volt. Ha a törvényhozás komolyan célba vette volna az aranyvaluta életbeléptetését, könnyen megtehetette volna. Nem lett volna egyébre szükség, mint arra, hogy az államjegyek összegének megfelelő ércpénzkölcsönt kontraháljon

a két állam és ezzel az államjegyeket kivonja a forgalomból, a bankot pedig jegyei beváltására kötelezze. Az államjegyek összege a váltópénzjegyekkel és sóbánya-utalványokkal egyetemben 412 millió forintba rugott ekkor. És pedig forgalomban volt 12 millió forint váltópénz, 100 millió sóbánya-záloglevél és 300 millió államjegy. A sóbánya-záloglevelek a Magyarország által már elváltalt osztrák államadósságokból Magyarországra eső részbe már befoglalva lévén, Magyarországnak tényleg csak 300 millió forintból 30%-ot, vagyis 90 millió forintot kellett volna aranypénzzel beváltani és az országnak jó aranyértéke lehetett volna. Hanem hát államférfiaink akkor még nem fogták fel azt, hogy milyen nagy előny leendett az országra nézve megszabadulni az osztrák kényszerárfolyamu jegyeiktől. Megjegyzendő, hogy az osztrák államadóssági járulékon és földtehermentesítési kötvényeken kívül más adóssága akkor nem is volt még Magyarországnak. Az első kölcsönt Lónyay pénzügyminiszter csinálta 80 millió forint névértékű ezüst- vagy aranyforint összegben, amelyért azonban csak 60 millió forintot kapott s ezt nem a valuta rendezésére, vagy önálló magyar pénzügyi alkotására használta, hanem vasutépítkezésekre. Ebben a kölcsönben volt az egész, később követett hibás pénzügyi gazdálkodásnak az alapja, mert az ország elkezdte az aranyadósságokat csinálni és tényleg az osztrák értéket használta. A későbbi kölcsönök egész a legújabb ideig mind ezen a nyomon haladtak, a rendszer meg volt adva, azt csak folytatták. Pedig e rendszer a lehető legkárosabb volt s a károsodást a későbbi pénzügyminiszterek sem látták még be.

Ha államférfiaink okszerű hitelgazdálkodást akartak volna statuálni, akkor a feladat az leendett, hogy az első nagy kölcsönrel önálló magyar pénzügyi értéket teremtsen vala Magyarország és minden későbbi hitelműveleteket e pénzügyi értékben kontrahál. A vasutakat az ily magyar pénzzel is csak úgy lehetett volna építeni, illetőleg az investitiókat eszközölni, mint az osztrák pénzzel, amelynek megszerzéseért egymásután halomra csinálta Magyarország a drága aranykölcsönöket. És a különbség igen lényeges leendett; mert míg előbbeni esetben, magyar valutával, az ország belföldön kontrahálhatta volna minden adósságait s a belföldnek fizette volna a kamatokat, utóbbiban, vagyis a tényleg elfogadott rendszer mellett az ország annyira adófizetője lett a külföldnek és az osztrák pénzügyi piacnak, hogy most évenként száz millió forintnál többet el-

fizet államadóssági kamatra s ennek több mint felét aranyban kell előteremtteni, és az egész összegnek legalább is kétharmada a külföldre vándorol minden évben.

Pénzviszonyaink így oly kedvezőtlenekké váltak, hogy most a béke-években sem vagyunk képesek egy 30—40 millió frtra menő chronikus deficit nélkül kijönni, pedig a nemzet adófizetési ereje a végletekig igénybe van véve, s a mi több, a valutanyomoruság egész nagyságában nemcsak megmarad, hanem beláthatlan, hogy az arany ágio-értékének mikor érjük el a határát.

A valuta-kérdés azt jelenti már most Magyarországra nézve, hogy ebből a siralmas állapotból mikép és minő eszközökkel bontakozunk ki.

A felelet e kérdésre bizonyára nem könnyű, igen sok mindenféle kérdés belejátszik ebbe. Elemeire kell bontani a fennálló viszonyokat, hogy a bajok okait felismerhessük és orvosolhassuk. Az ország pénze az osztrák érték, vagy mint némelyek mondani szeretik, osztrák-magyar érték. Ennek alapját az ezüstforint képezi, 90 frt egyeulőnek vétetvén egy kilogramm ezüstrrel. De tényleg a papirforint a pénzünk, ez pedig a valóságban nem képez egyenlő értéket az ezüstforinttal, mert az ezüst értéke nagy ingadozásnak van alávetve s utóbbi időben annyira lement, hogy a papirforint többet ér. Az ezüst tehát, daczára annak, hogy törvényes pénzt képez, a közforgalomban árának vétetik. S nem lehet azt mondani, hogy monarchiánknak ezüst valutája van. Ha a két kormány nem szüntette volna meg a magánosok számára való ezüstpénzverést, akkor sokkal több pénz volna az országban, mert tömegesen hoznák ide az ezüstöt, hogy azt pénzzé kiverjék s a kiveret pénz legnagyobb részben itt is forogna, minthogy másutt nem lehetne azt úgy, mint az országban, rendes fizetési eszközül használni. Igaz, hogy eleinte papirpénzt viunének ki érte cserébe; de ezt a papirpénzt csak monarchiánk számára történő fizetésekre lehet használni, így hát lassanként az is visszaszivárogná az országba. Amint a dolgok állnak, ezüst évenként csak a kormány részére és igen korlátolt mennyiségben veretik s az is mindjárt kimegy az országból, mihelyt az ezüst ára a világpiaczokon úgy változik, hogy az ezüstforint értékesebb a papirforintnál. Ennek az a következése, hogy a monarchia egész területén nincs több pénz forgalomban, mint a mennyit az állam és bankjegyek összege kitesz. A kettő együtt mintegy 700

millió frtra rug kerekösszegben és ebből Magyarországra alig esik több 30%-nál, vagyis mintegy 210 millió frt. Maradt ugyan a kiveret ezüstpénzből is egy kevés a monarchiában. De ennek legnagyobb része bankfedezetül szolgál s a nép közt nagyon kevés maradt, a Magyarországon levő ezüstpénz alig rughat többre 40 millió forintnál, úgy, hogy az országban levő ezüstpénzt legfeljebb harmadfélszáz millió frtra becsülhetjük.

Tessék már most elképzelni azt, hogy Magyarország évi budgetje 300 millió frtot meghalad. És ezen összeget a legtöbb adófizető két részletben fizeti be; a pénzt tehát az adóra lassankint össze kell csinálni és tartogatni, míg eljön az adófizetés ideje. Erre a célra az országban létező pénzből mintegy száz millió frt állandóan le van kötve s vagy az adópénztáraknál hever, vagy egyeseknél, kik azt adóra tartogatják. Marad tehát mindössze vagy másfélszáz millió frt az ország egész magán- és közgazdasági szükséglete számára. Hát biz ez igen kevés. Lehetetlen, hogy mindenfelé örökös pénzszükség ne legyen az országban.

Hogy *e pénzhiányon segíteni lehessen, meg kell szüntetni a kényszerárfolyamot*, így vagy úgy. A legegyszerűbb volna *elfogadni az ezüstpénzértéket* s szabaddá tenni az ezüstpénzverést, akkor, mint az imént mondtuk, az országba özönlene az ezüst mindenünnen, ahol az ezüstpénzre nincs oly nagy szükség, mint Magyarországon. De államgazdaságunk a mostani állapothoz viszonyítva nem sokat nyerne ezzel, mert az aranyadóssági kamatra szükséges aranypénzt az ország nem volna képes roppant áldozatok nélkül előteremteni. És kedvezőtlen volna helyzetünk annyiban is, hogy a kényelmesebb fizetési eszközt, az aranypénzt teljesen nélkülöznök. A közgazdasági helyzet azonban jelentékenyen kedvezőbb lehetne ez esetben, mert eltűnnék a pénzhiány. És az is bizonyos, hogy az európai pénzpiaczon az ezüst ára jelentékenyen emelkednék, minthogy monarchiánkban az ezüst mindenkor állandó jó vevőre találna, tehát az ezüst utáni kereslet növekedése felszöktetné árát. Félős csupán, hogy ez esetben egyik-másik állam, melyben most kettős pénzérték van, ezüstjét kicserélné arannyal. Talán Németország is keresztülvinné a tiszta aranyérték behozatalát s monarchiánkat árasztaná el ezüstjével, hogy cserébe megkapja azt a kevés aranyat, mely a bankpénztárainkban hever. Az arany tehát így megint csak megdrágulna.

Az ilyen ezüst-remonetizációval nyerne ugyan Magyarország,

de nem oly nagy mértékben, hogy érdemes volna feladni érte szabadságát az aranyérték behozatalára. Ha kétségtelen immár, hogy az ezüstöt vissza kell helyezni pénzértékébe, mert reá szükség van a forgalomban, akkor történjék a visszahelyezés akként, hogy általa az arany további felszökkenésének eleje vétessék. Ezt önként érte-tőleg csak nemzetközi uton érhetjük el, érdek-szolidaritásra lépve azon államokkal, melyeknek nagy mennyiségű ezüstpénzük van, a melyet pénzértékében meg is akarnak tartani. Ez államok a *latin pénzunio* országai. *Monarchiánknak tehát ez unióhoz kellene csatlakozni és azon lenni, hogy Németországot, mint az ezüst tallérok hazáját is az abba való belépésre, vagy legalább is arra bírja, hogy kötelezettséget vállaljon az iránt, hogy az ezüstöt, amelyet forgalomban tart, abból ki ne vonja és el ne adja. Ily kötelezettséget Németország, azt hisszük, készséggel vállalhatna, mert általa maga is nyerne; nyerné azt, hogy ezüstje biztosítva volna a további elértéktelenedés ellen, és mindenkor elegendő jó pénz maradna az országban.*

Magyarországnak Ausztriával együtt a kettős, vagyis az arany- és ezüstpénzértéket kell elfogadnia, úgy hogy az ezüstnek az aranyhoz viszonyítva fixirozott értéke legyen. Ennek az értéknek fixirozása természetesen csak nemzetközi uton lehetséges. A latin unióban a viszony 1 : 15¹/₂-hez; de az ezüst mostani értéke 1 : 22-höz, a nagy árkülönbség elenyészni fog fokozatosan, mihelyt a nemzetközi pénzkonferencia elvben megegyezésre jutna az iránt, hogy a két nemesfém értéket egymáshoz megállapítja.

Az ezüst remonetizációját Magyarország Ausztriával együtt, mint leginkább érdekelt fél vehetné a kezébe; az hívhatná egybe a nemzetközi pénzkonferenciát és a határozat meghozatalára Németországgal egyértelműen járhatna el, miután vele előzetesen megállapodásra jutott. Lehetséges volna talán Oroszországot is a pénzkonferenciára eszméjének megnyerni, mert az északi birodalomnak tömérédek ezüstje van, és az aranypénzverést csak az utóbbi években kezdte el nagyobb mértékben.

Az ezüst remonetizációjából minden államnak haszna volna, mert ahhoz hozzájárulna Északamerika; hozzájárulása úgy eddig követett valutapolitikája, mint jelentékeny ezüsttermelési érdekei folytán kétségtelen. Franciaországnak több ezüst mint aranypénze van, előbbi 4, utóbbi 3 milliárd frankra becsülik. Olaszország az

aranypénzérték behozatala daczára hasonló helyzetben van. A szövetséghez a dunai fejedelemségek, Svájc és Belgium is csatlakoznának. Előbbeni államok monarchiákra, utóbbiak Német- és Franciaországra való tekintetből nem zárkozhatnának el az ezüstpénz remonetizációjától. S hogy az ezüstnek pénzértékébe való visszahelyezése nagy megrázkódásokkal ne járjon, bizonyos átmeneti időt lehetne statuálni, a mely alatt az ezüst fizetési jogát fokozatosan mind nagyobb mértékben visszanyerhetné, úgy hogy például az első évben csak 25%-ot, a következő évben 50, aztán 75, és végül a teljes összeget is lehessen ezüsttel arany helyett fizetni. Így a remonetizáció a szövetséges államok közt négy év lefolyása alatt egész kiterjedésében életbe léphetne, úgy hogy az ezüstöt ezen idő alatt $\frac{1}{23}$ értékből az $\frac{1}{13.5}$ értékére vissza lehetne vinni. A spekulációnak természetesen szabad tere volna időközben s némi nehezen elkerülhető visszáságok leküzdésére speczialis intézkedések is szükségesekké válhatnának, de négy év múlva a helyzet tisztázva lenne, s a művelt világ visszanyerné az elvesztett ezüstpénzt, mint teljes értékű jófizetési eszközt.

És lássuk már most, *minő előrelátható jó következményei lehetnének az ezüst pénzérték illetően helyreállításának, speczialiter Magyarország szempontjából?* Az előnyök részint államgazdaságiak, részint magán gazdaságiak. Az *államgazdasági előny* kettős irányban mutatkozik. Elsőbben abban, hogy ha az ezüst teljes értékű pénzzé tétetik az arany pénzhez képest állandósított értékkel is, természetesen az osztrák papírpénz disagiója is elenyészik; akkor a *kinestár az aranyban fizetendő kötvények kamatainál évenként 10—12 millió frtot megtakarít*; el fog enyészni az aranybeszerzési óriási költség, mivel minden pénzünkegyenlő értékű lesz az aranypénzzel. Azt lehetne ellenvetni ez ellen, hogy, de hisz akkor a kinestár veszíteni fog a papírértékű államadosságok kamatjánál, mert 5 papír frt helyett 5 arany frtot fog fizetni. Ez az ellenvetés lefegyverezhető azzal, hogy a kinestár a 20% értékemelkedésnek megfelelő adót vethetne a papír kötvények kamatjára, ha épen szükségesnek vagy méltányosnak mutatkoznék. Nem szükséges ezt szelvényadóval kivetni. A papírkötvényeket arany-ezüst értékű kötvényekre lehet átváltoztatni, úgy hogy például a 100 frtos 5%-os papírkötvény 100 frtos 4%-os ércz-pénz kötvénnyel cseréltetnék ki. S így az állam azonkívül, hogy aranybeszerzési költség czimen 10—12 milliót megtakarít, papír-

értékű államadóssági szelvényadó czimen is majdnem hasonló összegre rugó jövedelemre is tehetne szert. *Ez a két összeg már magában vére is elegendő volna a deficitznek államháztartásunkból való kiküszöbölésére.*

Ezekhez járulna továbbá a kincstárra háramló az az előny, hogy miután az ezüst remonetizációja folytán az egész világon megszorodnék a pénz, Magyarországon is sokkal nagyobb pénzbőség volna, s következésképp az *adók is sokkal jobban és könnyebben befolyának, s így az állambevételi források feltünően nagyobbodnának.*

A remonetizáció pénzügyi haszna tehát kétséghevonhatlan. De még evidensebb és számokban kifejezve még sokkal nagyobb az *a haszna*, mely az ország *közgazdaságára* vagyis a földművelésre, iparra, kereskedelemre és mindenféle magán gazdaságra a valuta-rendezéssel járó remonetizációból származik. Érdemes lesz ezt kissé közelebről is szemügyre venni. Fentebb már volt szó arról, hogy milyen nagy különbség van a magán gazdaságok szempontjából aközött, ha jó vagy rossz ára van az eladó terményeknek. A jó árak eleven gazdasági tevékenységet, a rossz árak pangást jelentenek. Kisértsük meg ezt számokkal kifejezni. Vegyünk csak egy terményt: a búzát. Magyarország évi buza termése az 1870—85-iki hivatalos statisztika szerint 17—43 millió métermázsára rug évenként. Minden forintnyi árkülönbség a búzánál tehát 17—43 millió forintnak felel meg. Az ezüst demonetizációja folytán folyton tartó árhanyatlás következett be. A hivatalos árstatisztika szerint 1879 óta 1885-ig, a mely időről a statisztikai adatok épen kezemenél vannak, így alakultak az árak:

*A buza árjegyzése a budapesti tőzsdén a legmagasabb és legalacsonyabb jegyzés kitüntetésével méterműzsínként
osztr. ért. forint és krajczárban 1879—1885-ig.*

	Bánsági könnyebb	Bánsági nehezebb	Tiszai könnyebb	Tiszai nehezebb	Pestmegyei könnyebb	Pestmegyei nehezebb	Fejérmegyei könnyebb	Fejérmegyei nehezebb	Felvidéki könnyebb	Felvidéki nehezebb
1879.	7.90 14.10	8.85 14.50	8.50 14.30	9.50 14.90	8.10 14.10	9.05 14.30	8.10 14.30	9.30 14.95	7.50 13.65	8.05 14.15
Uj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1880.	10.20 14.05	10.75 14.75	9.85 14.10	10.45 14.35	9.80 14.50	10.15 14.95	9.80 14.10	10.41 14.65	9.85 13.90	10.45 14.15
Uj	—	—	10.00 12.55	10.45 13.30	9.95 12.35	10.40 13.00	9.95 12.35	10.40 13.30	10.25 11.90	10.55 12.65
1881.	11.80 13.10	12.50 13.80	12.00 13.00	12.50 14.15	11.90 13.20	12.45 14.10	11.60 13.80	12.20 14.00	11.30 12.40	12.00 13.90
Uj	—	—	11.70 12.80	12.45 13.55	12.00 12.80	12.50 13.60	—	—	11.70 12.70	12.30 13.30
1882.	11.95 12.85	12.50 13.05	12.10 12.95	12.60 13.15	11.85 12.70	12.15 12.90	11.95 12.85	12.50 13.05	11.25 12.25	11.80 12.50
Uj	8.75 9.65	11.95 12.60	9.00 9.85	12.10 12.70	9.90 9.90	11.75 12.45	9.00 9.80	11.95 12.60	8.30 9.20	11.40 12.25
1883.	9.35 10.90	9.75 13.30	10.05 11.25	9.65 10.70	10.00 11.15	9.65 10.70	10.00 11.15	9.15 10.60	9.40 10.95	—
Uj	—	9.70 10.80	9.45 10.75	9.75 11.10	9.35 10.65	9.70 11.00	9.35 10.65	9.80 11.90	9.10 10.50	9.30 10.80
1884.	—	—	8.90 10.25	9.20 10.45	8.80 10.15	9.15 10.40	8.90 10.15	9.15 10.40	8.55 9.85	8.80 10.05
Uj	—	—	7.35 8.95	7.65 9.10	7.25 8.85	7.55 9.05	7.25 8.85	7.55 9.05	7.20 8.75	7.55 8.95
1885.	—	—	7.20 9.65	7.75 9.85	7.10 9.55	7.65 9.75	7.10 9.55	7.65 9.75	6.75 9.30	7.25 9.50
Uj	—	—	7.15 8.20	7.40 8.35	7.05 8.10	7.30 8.25	7.15 8.20	7.40 8.35	6.75 7.85	7.05 8.00

MUDRONY PÁLYA

Az árhanyatlás a 7 évi időköz alatt 6 frtot, évenként tehát 85 krt tesz; és ez a veszteség progressióban jelentkezik, úgy hogy ha az évi aratás nagyságára vonatkoztatva kiszámítjuk az *átlag árcsökkenést* ¹⁾ a következő eredményt konstatálhatjuk:

	millió forint
1879-ben 17·3 millió mm. termésnél értékcsökkenés	14·4
1880-ban 26·1 " " " "	44·2
1881-ben 29·6 " " " "	75·4
1882-ben 43·7 " " " "	146·2
1883-ban 30·1 " " " "	127·9
1884-ben 35·7 " " " "	182·0
1885-ben 38·2 " " " "	229·2

Ezt a veszteséget ha nem is kizárólag, de legnagyobb részben az ezüst demonetizációja okozta. Hozzájárult ugyan ahhoz némileg a németországi *agrárvárm* és a nagy *transatlanti verseny*, de ezeknek a tényezőknek elenyészőleg csekély hatása volt az ezüstpénz leszorításához képest. Bismarck herczegnek nem is jutott volna eszébe felemelni a gabonavámokat, ha a demonetizáció következtében beállott nagy depressió nem érezteti vala nyomasztó hatását. És tény az is, hogy a transatlanti verseny sem nehezedett volna annyira a buzaárakra, ha az indiai buza ára le nem szorítja az amerikai buzát az angol piacokról. Az indiai buzabehozatalt Európába egyenesen az ezüst elértéktelenedése növelte nagygyá. Mert míg az ezüst Európában elveszté pénzértékét, Indiában azt változatlanul megtartá, az a kereskedő tehát, aki Európában olcsón összevásárolja az ezüstöt s aztán Indiába elmegy azzal buzát venni, 25%-kal többet vásárolhat pénzeért, mint vásárolhatott 15 év előtt. És ez nemcsak az angol, hanem a német piacra nézve is áll. ²⁾ Voltaképen tehát

¹⁾ Ezen átlagszámítást csak a könnyebb áttekintés végett csináljuk. Annak jogosultságát, ha hosszú időközről van szó, mindenki el fogja ismerni, hogy ne kelljen épen minden egyes év, sőt hónap adatait külön, hosszadalmasan kiszámítani. Az átlagszámítás végösszegében nem fog lényegesen elütni az egyes árhullámzásokat követő számításától, s ezért amaz a helyzet feltüntetésére a legalkalmasabb is.

²⁾ Tökéletesen igaz, amit a Bullionist f. év márcz. 6-iki számában ír: „Herr v. Scholz says that the price of silver has no influence on the price of wheat in Germany. If he will work out the following sum we think he will find that it has a much as 25 per cent. to answer for on

ugy a transatlanti verseny tultengését, mint a német agrárvámokat az ezüst demonetizációjának köszönheti Magyarország s ha megtörténik az ezüsnek pénzürtékébe való visszahelyezése, azon okok is elesnek, melyek a nagy transatlanti versenyt és agrárvámokat eredményezték.

De nemcsak a buzánál, hanem igen sok más terménynél is csaknem egyenlő mértékben el kellett szenvednünk az árcsökkenést.

Ime egy táblázatos kimutatás a budapesti piacz árjegyzéseiből 1879—1885-ig:

Á r u	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
	f o r i n t						
Buza (tiszai nehezebb)	14.90	14.65	14.15	13.15	10.70	10.45	9.85
Rozs (jobbféle) . . .	10.25	11.40	10.85	9.10	8.10	8.90	8.00
Árpa (serfőzésre) . .	9.50	9.25	10.50	9.50	9.00	9.50	8.50
Zab (jobbféle)	7.60	7.60	8.50	8.67	7.30	8.40	7.75
Tengeri	7.90	9.15	8.00	8.90	6.80	7.20	7.85
Repcze	14.50	14.37	14.75	16.25	18.00	17.00	13.75
Bab (nagy fehér) . .	11.75	11.25	12.00	10.75	10.95	10.25	9.50
Gyapju (kétnyiretü) .	161.00	175.00	169.64	160.71	160.71	160.71	125.00
Liszt (0 számu) . . .	26.00	25.20	23.20	22.40	20.40	18.80	18.60
Nyers ökörbőr	120.00	120.00	116.00	115.00	115.00	114.00	112.00
Nyers tehénbőr	115.00	115.00	116.00	112.00	132.00	110.00	108.00
Szesz (fnomitatlan) .	36.00	36.00	34.50	34.00	36.50	33.50	27.00
Szesz (fnomitott) . .	40.00	—	—	34.50	36.75	33.75	30.75
Disznózsir mm. . . .	54.00	73.00	74.00	78.00	76.00	62.00	54.00
Magyar sertés klgr. .	0.46	0.63	0.60	0.66	0.62	0.52	0.49
Aszalt szilva	34.82	20.50	28.12	26.00	22.75	19.75	20.76
Szilvaiz l. minőségü .	29.00	27.00	32.00	25.00	26.00	25.50	18.00

this head. The rupee will to-day buy in India more wheat than it could do fifteen years ago. Fifteen years ago the rupee cost in Germany two Marks; to-day the rupee can be bought in Germany for one and one-half Mark (1½ Mark) and therefore, according to our arithmetic, *the depreciated price of silver enables a merchant in Hamburg to lay down, in that city, more wheat for 1½ mark than he could have & done in 1870 for 2 marks.* If Herr v. Scholz can deny these figures, we shall be glad to have his proof to the contrary."

Áremelkedés csakis oly terményeknél fordult elő, melyeknél valamely speciális ok lépett közbe. Nagyban és egészben véve azonban igaz marad, hogy az ezüstnek az aranyhoz képest történt deprecziációjával s nem ritka esetben azon túl is mindennek lement az ára, anélkül, hogy a megélhetési viszonyok javultak volna, mert a közvetítő kereskedés, mely a hitelviszonyokat is uralja, nem engedte, hogy például a városi lakosságra nézve a kenyér, hus stb. olcsóbban jusson a fogyasztó kezébe, mint annak előtte. Az árcsökkenés tehát a termelők direkt vesztesége s ha Magyarországot egészben vesszük és azon áruk összegét, a melyek mező és erdőgazdaság a termelő osztályok veszteségére történő árcsökkenésnek alávetvék, kerekösszegben csak 1000 millió forintra tesszük is, és az árcsökkenést átlag csak 25%-ra vesszük: kitűnik, hogy 250 millió forinttal kevesebbet tud a magyar gazdaközönség pénzértékben produkálni, mint az ezüst demonetizálása előtt.

Ha az aratási statisztikai adatok a búzánál speciálter 10 évi átlagban nagyobb eredményt tüntetnek is fel, mint a megelőző tíz évben, azért az nem szolgálhat megnyugvásunkra. A nagyobb eredmény jó részben annak tulajdonítandó, hogy évről-évre fontosabb lesz a felvétel s kevesebb kerül ki a számításba vételt. A haladás a valóságban nem oly nagy, mint a statisztikai adatok mutatják; mert tapasztalásból tudjuk, hogy a nép nem gazdálkodik okszerűbben, inkább csak a rabló gazdaság üzetik kiterjedtebben.

Az a 250 millió forint, a mivel pénzértékben kevesebbet produkálunk évente, mint produkálnánk, ha megtörténnék az ezüst remonetizációja, oly kiáltó figyelmeztetés a gazdaközönséghez, hogy a remonetizációnál fontosabb érdek ezidőszerint nem is létezik. Mert ha megtörténik majdan az ezüstnek pénzértékébe visszahelyezése, akkor jelentékenyen növekedni fog az a vételképesség, a melylyel az eladó termények szemben állnak, s melyek az árak alakulására döntő befolyással vannak. Hogy mit nyerhet például egy gazda, aki 100 hektáron termeszt búzát, kitűnik a következő adatokból. Aratási statisztikánk szerint egy hektárra évenként átlag 13.⁰⁹ métermázsa buza terem. Hektáronként 2.⁰⁹ métermázsat vetőmagra leszámítva, marad eladuivalónak 11 m.m.; a 100 hektár után tehát 1100 m. mázsa, s ha, mint feltehető, a demonetizáció folytán az árak ismét eléri az 1879-iki évi jegyzést, a javulás 6 forintnak

felel meg vagyis 1100 métermázsából 6600 forinttal lesz nagyobb tiszta bevétele a gazdának, mint volt 1885-ben.

A gazda nyeresége azonban nemcsak ebben fog mutatkozni, hanem mutatkozni fog az általában minden piacra vitt árunál, sőt az *ő egész vagyoni állapotában*, mert az ingatlanok értéke is jövedelmezőségüktől függ, s ha 100 hektáron 6600 forinttal több értéket lehet produkálni, mint előbb, akkor ez a 100 hektár is a 6600 forint jövedelmi többletnek megfelelő tőkeértékkel emelkedik. S ha amaz összegből $\frac{1}{3}$ részt az ugarévre leszámítunk, 4400 forint lesz az az összeg, a mely 5 száztólival tőkésítve a föld értékének várható emelkedését adja, s így kijön 88,000 forint. Ennyivel volna hát a remonetizáció folytán gazdagabb az a földbirtokos, a ki buzatermeszre fekteti gazdaságában a fősulyt s így évenként 13.00 mm. búzát termeszt átlag, s búzáját 6 forinttal fogja hosszú időn át évenként átlag magasabban eladhatni, mint 1885-ben. És tudvalevő, hogy a magyar gazdaközönségnek legalább is három negyedrésze gondolkodik úgy, hogy a buzatermesztésre fekteti a fősulyt s minden egyéb mellékes. Számítási alapul árpát, rozst vagy kukoriczát is felvehetünk a földérték várható emelkedésének a terményárak javulása szerinti kiderítésére. De elég volt csak a főterményre rámutatni. Fentebb közöltük több más gazdasági terménynek a demonetizáció folyton történt csökkenését; abból ki lehet venni, hogy a remonetizáció minő árjavulásra nyújt kilátást és a különbség alapján ki lehet számítani a tőkeértékben várható javulást is.

De ha már a remonetizációnak egész közgazdasági hasznát ki akarjuk tüntetni, hatását az *iparra, kereskedelemre* sem lehet egészen tekinteten kívül hagyni. A magyar ipar nem tud felvirágozni, mert egyéb tényezőktől eltekintve, hiányzik az ipari vállalkozásra szükséges pénz. A remonetizáció pénzt hoz az országba, elenyészteti az országnak papirvalutája által elszigetelt állását s egyesíti Magyarországot a nagy kultur nemzetekkel, melyek egy színvonalon vannak a pénzfolyamok számára, úgy hogy azokban a pénz mindig oda özönlik, ahol a pénzre a legnagyobb szükség van. Most a kultur nemzetek közt Magyarországon van a legnagyobb szükség a pénzre, de mivel papirvalutánkkal az arany- és ezüstitengerben szigeteket képezünk, a pénz nem jöhet ide. Pénz nélkül lehetetlen iparunkat a külföldi iparral versenyképessé tenni, lehetetlen iparunkat annyira megerősíteni, hogy a honi ipar fedezhesse a ország ipari

szükségletét. Az emelkedésnek tehát az iparban is a remonetizáció a fő eszköze, ipari termelésünket ez tehetné nagygyá. Ha e tételt is számokkal akarnók kifejezni, még nagyobb összegek szerepelnének a remonetizáció előnyeként.

A kereskedésről pedig csak annyit mondunk, hogy ahol a mezőgazdaság és az ipar virágzik és van elegendő pénz, ott a kereskedés is élénk és virágzó lesz.

Mindeneket összegezve, arra a következtetésre jutunk, hogy Magyarország összes termelő osztályai nagy mértékben érdekelve vannak az ezüst remonetizációjánál. És amint ezek érdekelve vannak Magyarországon, érdekelve vannak külföldön is.

Vajha belátnák ezt mindazok, kik a népek sorsát intézik s kiknek hatalmukban áll az ezüstnek pénzértékébe visszahelyezését nemzetközi úton keresztülvinni! Hamar vége volna ekkor az általános depresszióknak s az üzleti pangásnak s az egész nyugati világra, de különösen hazánkra szebb napok virradnának.

MUDRONY PÁL.